

УДК 378.4.096(477.54):34

**ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА –
КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ З ЄВРОПЕЙСЬКОЮ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ**

Смульська А. В.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
заступник декана з організаційно-
методичної роботи і дистанційного навчання

Анотація: У статті проаналізовано особливості класичних університетів; висвітлено досвід роботи юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; встановлено визначальні критерії освіти на юридичному факультеті та перспективні напрями його подальшої діяльності.

Ключові слова: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, вищий навчальний заклад, класичний університет, юридичний факультет, європейська система освіти.

Аннотация: В статье проанализированы особенности классических университетов; освещен опыт работы юридического факультета Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина; установлены определяющие критерии образования на юридическом факультете и перспективные направления его дальнейшей деятельности.

Ключевые слова: Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, высшее учебное заведение, классический университет, юридический факультет, европейская система образования.

Annotation: The paper analyzes the features of traditional universities; The experience of the legal department of V. N. Karazin Kharkiv National University; defining criteria established at the Faculty of Education and promising directions of future activities

Key words: V. N. Karazin Kharkiv National University, higher education institution, classic University, Faculty of Law, European education system.

Реформування системи освіти відбувається зараз у більшості розвинених країн світу. Загальновизнано, що в інформаційно-технологічному суспільстві ХХІ ст. визначальним чинником у конкуренції держав буде рівень освіченості нації, здатність її реалізувати і розвивати прогресивні технології професійної підготовки. Класичні університети є однією з найбільш усталених освітніх систем. Основа їх довголіття полягає в принципах, закладених в розвитку цієї системи:

- фундаментальність освіти,
- навчання шляхом досліджень,
- свобода викладання і навчання,
- наявність автономії і широкого самоврядування,
- значна роль у розвитку освітянського та культурного життя регіону та ін.

Важлива складова класичної університетської освіти – громадянська і гуманітарна ідеологія, спрямована на подолання бюрократичної або корпоративної логіки, технократичного професіоналізму.

Розглянувши критерії виділення університету в статус класичного, можна виділити найбільш значимі з них – якісні: можливість вести навчання на всіх щаблях освітнього процесу, тривале співробітництво з установами науки, наявність у складі ВНЗ навчально-наукових центрів і комплексів, НДІ, унікальних навчальних і наукових підрозділів, науково-педагогічних шкіл, магістратури, виконання ВНЗ функцій регіонального науково-методичного центру, виховної і культурно-просвітницької роботи у ВНЗ та в регіоні, і кількісні: термін функціонування

ВНЗ як класичного університету, наявність бібліотечного фонду більше 1 млн. примірників тощо.

Таким чином, під зразковим класичним університетом можна розуміти вищий навчальний заклад, що здійснює підготовку в системі природничо-наукових, гуманітарних і соціально-економічних галузей знань, провідну фундаментальну науково-дослідну діяльність, виховну та культурно-просвітницьку роботу у ВНЗ та регіоні, який виконує функції навчально-методичного, інформаційного центрів та центру міжнародного співробітництва. Класичний університет – це складний соціокультурний феномен сучасної цивілізації, який здійснює освітню, дослідницьку і просвітницьку діяльність на певній території, зі своїми унікальними педагогічними традиціями і науковими школами [1].

Харківський імператорський університет було відкрито 17 січня 1805 року; через дванадцять днів, 29 січня, в університеті розпочалися аудиторні заняття (лекції). Харківський університет з'явився завдяки «співчуттю та матеріальній підтримці Харківської громади» і особистітій участі Василя Назаровича Каразіна, поміщика с. Кручик, Слобідсько-Української губернії. Історію розвитку юридичного факультету Харківського університету можна поділити на п'ять періодів – за кількістю «пережитих» факультетом статутів (за часів Харківського імператорського університету таких статутів було чотири): перший період 1804–1835 рр.; другий період 1835–1863 рр.; третій період 1863–1884 рр.; четвертий період 1884–1920 рр. (закриття юридичного факультету). П'ятий, сучасний період розпочався у 2004 році з прийняття рішення про відновлення юридичного факультету у стінах

Харківського університету (наказ ректора № 0202-1/088 від 01 червня 2004 року).

За часів свого існування офіційна назва Харківського університету декілька разів змінювалася. Університет був заснований з назвою Харківський Імператорський університет і зберігав цю назву до 1917 р. За часів СРСР університет називався Вільна Академія теоретичних знань (1920–1921), Харківський Інститут Народної Освіти (1921–1932), Харківський державний університет імені О.М. Горького (1932–1990-ті). Від 1999 р. університет має сучасну назву – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.

Інформаційним освітнім ресурсом «Освіта.ua» на підставі даних рейтингів «ТОП-200 Україна», «Scopus» і «Вебометрикс» складено консолідований рейтинг вищих навчальних закладів України 2014 року, згідно з яким Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна посів третє місце; рейтинг кращих класичних університетів, згідно з яким Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна посів друге місце та рейтинг кращих вузів східного, західного, центрального і південного регіонів України, згідно з яким Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна посів перше місце серед кращих ВНЗ східного регіону [2].

Університет нараховує 20 факультетів, серед яких варто відзначити юридичний факультет, що є навчальним, науковим і культурно-освітнім структурним підрозділом університету, створеним для реалізації навчально-освітніх, науково-дослідних і культурно-просвітницьких завдань вищої правничої школи України. З юридичним факультетом Харківського університету пов'язані імена видатних юристів, які здійснили величезний внесок у становлення та розвиток усіх галузей вітчизняної юридичної науки і освіти. Серед них М.М. Алексєєнко, Д.І. Каченовський, М.О. Куплеваський, О.І. Палюмбецький, А.М. Стоянов, В.М. Корецький та інші.

Сьогодні юридичний факультет є одним з найпрестижніших факультетів в університеті. На факультеті навчаються понад 700 студентів, у тому числі іноземні громадяни. Юридичний факультет сьогодні готує фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» (4 роки), «спеціаліст» (1 рік) та «магістр» (1 рік – на денній та 1,5 – на заочній формі навчання) на денній та заочній формі навчання, за державним замовленням та на контрактній основі.

Фахівець-правознавець – це професіонал у галузі господарсько-правової, кримінальної, судової, адміністративної діяльності в організаціях і установах різних форм власності, органах державної влади, управління та правоохоронних органах, а також в наукових і навчальних закладах. Суттєвою характеристикою професії правознавця є знання чинного законодавства, а також основ філософії. Правознавець має бути навчений як теоретично, так і практично підходити до проблем підприємницького, кримінального, земельного і трудового права. Це фахівець, який після закінчення навчання у ВНЗ зможе працювати не лише практичним професіоналом, але й у науковій сфері. Він повинен досконало знати чинне законодавство своєї та інших країн, володіти іноземними мовами, оскільки це дає

правознавцеві можливість не лише вивчати оригінал нормативних першоджерел, але й юридичну практику передових країн світу. Також, крім знань, необхідними є професійна мобільність, здатність до швидкої адаптації до всіх змін у законодавстві. Фахівці, що отримали таку освіту, мають доступ до всіх видів юридичних професій і можуть працювати як в установах та на підприємствах, так і віднайти себе в адвокатській, суддівській, прокурорській діяльності. Наявність такої освіти також дає можливість працювати в органах державної влади всіх рівнів, в органах місцевого самоврядування, підрозділів УВС, юстиції, юридичних і економічних службах організацій, підприємств різних форм власності.

На юридичному факультеті Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна створено потужний професорсько-викладацький колектив. Більшість викладачів факультету має ступені доктора та кандидата юридичних наук, вчені звання професора та доцента, а також великий досвід практичної роботи у сфері юриспруденції; серед них є 5 Заслужених юристів України. Вони плідно працюють над науковими виданнями, що рекомендовані Міністерством освіти і науки України як посібники для вищих навчальних закладів. Їхні наукові публікації можна прочитати у найвідоміших юридичних виданнях України і зарубіжжя. Таким чином, злагоджена робота професорсько-викладацького складу на чолі з деканом факультету сприяє збагаченню навчального процесу науковою та навчально-методичною літературою. Окремі спекурси викладають зарубіжні професори, визнані у всьому світі. За роки існування відродженого юридичного факультету підвищився його статус: від випуску молодших спеціалістів до випуску магістрів права.

У складі факультету функціонує 5 кафедр: кафедра кримінально-правових дисциплін; кафедра державно-правових дисциплін; кафедра правосуддя; кафедра цивільно-правових дисциплін; кафедра конституційного, муніципального і міжнародного права.

Під час навчання студенти юридичного факультету проходять виробничу практику в органах державної влади та місцевого самоврядування, правоохоронних органах, прокуратурі, суб'єктах господарювання та педагогічну – у загальноосвітніх школах та на факультеті.

Важливим напрямом розвитку юридичної освіти є якісна практична підготовка майбутніх юристів. Однією з форм такої підготовки є діяльність юридичної клініки «Практико-освітній центр «Юридична допомога» юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, яку було створено у вересні 2006 року з ініціативи викладачів і студентів юридичного факультету. Юридична клініка є структурним підрозділом юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна і була створена як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів. Діяльність юридичної клініки спрямовано на вирішення загальносоціальної проблеми – усунення правового нігілізму серед населення, надання

безоплатного правового захисту прав малозабезпеченим верствам населення, підвищення професійного рівня випускників юридичного факультету, сприяння запровадженню сучасних методів освіти з поєднанням теоретичних напрацювань та практичних навичок з конкретних питань, формування нової генерації юристів, орієнтованої на суспільство.

На юридичному факультеті є всі необхідні умови не лише для навчання, але і для розвитку свого наукового потенціалу, реалізації творчих амбіцій, цікавого спілкування. З 2005 р. працює Студентське наукове товариство юридичного факультету. Основною його метою є популяризація наукової діяльності, участь у наукових конференціях різного рівня і налагодження ефективної співпраці з іншими навчальними закладами.

Разом з Харківською обласною державною адміністрацією юридичний факультет бере участь у роботі з правової освіти населення.

Навчання на факультеті ґрунтується на останніх досягненнях вітчизняної та світової освіти, при цьому враховуються усі зміни в законодавстві, що пов'язані з розбудовою України як правової держави. Студенти юридичного факультету беруть участь у регіональних, всеукраїнських та міжнародних конференціях, симпозіумах, конгресах, семінарах, де посідають призові місця.

Юридичний факультет є організатором та активним учасником щорічних міжнародних науково-практичних конференцій, магістерських круглих столів, зустрічей з відомими фахівцями, майстер-класів, конкурсів з правової тематики. Окрім цього на факультеті для більш поглибленого вивчення відповідних дисциплін працюють спеціалізовані школи – приватного, публічного права, кримінології. Студенти мають можливість знайомитися з роботою судів, прокуратури, міліції, Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса.

З квітня 2012 року на факультеті відкрито постійно діючу аспірантуру за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право; з травня 2013 року – за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; з вересня 2014 року – за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Два рази на рік видається спеціалізоване юридичне фахове видання «Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право» (свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 11825-696 ПР від 04.06.2006 р.), якому згідно з рішенням президії Вищої атестаційної комісії України від 13. 02. 2008 року № 1-05/2 надано статус фахового видання у галузі юридичних наук.

Юридичний факультет співпрацює з провідними ВНЗ та науковими закладами України, підтримує плідні стосунки з Інститутом держави і права імені В.М. Корецького НАН України, Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого, Національним університетом імені Тараса Шевченка,

Харківським національним університетом внутрішніх справ, Асоціацією правників України та ін.

Факультет здійснює наукове співробітництво на міжнародному рівні, що сприяє підготовці спеціалістів інших країн, отриманню ними першої (другої) вищої освіти, подальшому працевлаштуванню; обміну провідним науковим досвідом; взаємній допомозі у підвищенні фахової кваліфікації; організації двосторонніх науково-дослідницьких проєктів, здійснює законотворчу діяльність.

На факультеті проводяться відкриті лекції відомих фахівців права з університетів країн Європи та Північної Америки, а студенти факультету мають можливість брати участь у міжнародних семінарах; співробітники факультету активно працюють над розробкою нового змісту правових дисциплін, що викладаються у вищих навчальних закладах, шляхом створення нового покоління підручників, навчально-методичних посібників згідно з вимогами Болонського процесу.

Викладачі факультету беруть участь у закордонних стажуваннях. Зокрема, це програми, які фінансуються за рахунок Європейської комісії ЄС, Державного департаменту США, фонду «Відкрите суспільство» (програми Еразмус Мундус, Фулбрайт, програма гостинності коледжів Кембріджу тощо).

Визначальними критеріями освіти на юридичному факультеті є якість підготовки фахівців, відповідність європейському ринку праці, академічна мобільність, сумісність кваліфікації на університетському та післяуніверситетському етапах підготовки, посилення конкурентоспроможності європейської системи освіти.

Робота викладачів факультету направлена на протидію проявам правового нігілізму серед населення (виступи у регіональних і всеукраїнських ЗМІ, участь у круглих столах, диспутах, дискусіях, ведення особистих сторінок у соцмережах з метою роз'яснення загальноправових аспектів охорони і захисту прав людини та ін.). Співробітники та студенти факультету також залучені до участі у законотворчій діяльності.

Профорієнтаційна робота факультету представлена читанням лекцій у школах («Становлення та розвиток юридичної школи в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна», «Юридична відповідальність неповнолітніх» та «Права дитини та їх захист»); проведенням днів відкритих дверей; інформаційним наповненням сайту факультету); проведенням лекторію із загальноправової тематики у Комунальному муніципальному вищому навчальному закладі «Харківська академія неперервної освіти»; проведенням правового тренінгу для учнів 8-11 класів, в межах якого під керівництвом куратора (викладача юридичного факультету) розглядаються найтипівіші правові ситуації, додатково учасники тренінгу відвідують заняття з різних правових тем, що проводяться у формі інформаційних бесід.

Наказом ректора № 0501-1/172 від 10.11.2005 року було затверджено «Положення про інститут кураторів студентських академічних груп у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна», згідно з яким головним завданням

кураторів є (...) надання допомоги студентам у навчанні, науковій роботі, громадській діяльності, сприяння розвитку студентського самоврядування, виховання у студентів патріотизму, розвиток їх творчих здібностей та формування організаторських навичок (...). Систематичні робочі зустрічі кураторів факультету зі своїми групами присвячені аналізу стану навчання й дисципліни в групі; ознайомленню з особливостями організації навчально-виховного процесу в університеті; проведенню організаційно-масових заходів зі студентами: відвідування театрів, художніх виставок, музеїв, замські екскурсійні поїздки; підготовці до щорічного святкування професійного свята – Дня юриста з метою популяризації професії і піднесення престижності обраного фаху, Дня факультету, конкурсу першокурсників *Alma Mater*.

У перспективі на факультеті планується організація курсів підвищення кваліфікації для державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування. У межах Інституту психології, соціології та права, у складі якого перебуває юридичний факультет, планується організація семінарів, орієнтованих на студентів випускних курсів, в програмі яких будуть висвітлюватися питання адаптації молодих спеціалістів, психологічної допомоги, прав та обов'язків працівника та соціального захисту. У плані міжнародного співробітництва розроблюється проект під назвою «Застосування інтерактивних методів навчання та новітніх комп'ютерних технологій у сфері вищої юридичної освіти». Планується також

активізувати роботу в межах програми ERASMUS MUNDUS щодо організації стажування і обміну студентів та викладачів факультету в університетах країн ЄС.

Попереду на факультеті ще багато наукових, навчально-виховних, патріотично спрямованих, культурно-розважальних заходів, що будуть допомагати гордо нести ім'я студент, освоювати науку із задоволенням, любити свою Батьківщину і в майбутньому стати фахівцями своєї справи!

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна по праву є класичним університетом з європейською системою освіти. Це потужний вищий навчальний заклад, визнаний як в Україні, так і за кордоном. Підготовка правознавців у класичних університетах має свою історію, ознайомлення з якою розширює й збагачує потенційні можливості кожної людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ерофеев Д.С. Развитие современных классических университетов в России в контексте Болонского процесса: педагогический аспект [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук (13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования) / Ерофеев Дмитрий Сергеевич. – Краснодар, 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/razvitiye-sovremennykh-klassicheskikh-universitetov-v-rossii-v-kontekste-bolonnskogo-protssessa>.
2. Консолідований рейтинг вузів України 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/rating/25712>.